

Zadarsko zdravstvo u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945. – 2008.)

*Zadar health care during the period from the end of the second
world war until the present day (1945-2008)*

Boris Dželalija, Ivana Bošnjak, Stjepan Barbarić, Ante Visković*

Sažetak

U ovom radu, a na temelju zapisa u stručnim časopisima, monografijama i knjigama, prikazujemo razvitak zadarskog zdravstva u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945. – 2008.).

Reorganizacija zdravstvene službe iz ratnih na minimalne mirnodopske uvjete rada počela je stvaranjem stacionara u Bokanjcu 1944. i otvaranjem bolnice 1945. godine. Nova organizacija na pružanju zdravstvene zaštite sastojala se u uspostavljanju zdravstvenih stanica i ambulanti, organizaciji ljekarničke djelatnosti, održavanju zdravstvenih tečajeva. Otvaranjem Gradsko-kotarske poliklinike 1948. ujedinjena je izvanbolnička zdravstvena djelatnost, a otvaranjem Doma zdravlja 1952. godine ujedinjena je kurativna i preventivna izvanbolnička djelatnost. Medicinski centar u Zadru, kao institucionalizirani oblik integralne zdravstvene zaštite, formiran je 1962. godine. Duševna bolnica u Zemunik, kao Psihijatrijski odjel Zadarske bolnice, otvorena je 1949., a Psihijatrijska bolnica Ugljan, kao azil za duševne bolesnike, 1955. godine. Djelatnost opskrbe lijekovima provodi Ljekarna Zadar od 1962. godine

Zavod za zaštitu zdravlja, kao ustanova za potpunu i cjelovitu preventivnu i socijalno-medicinsku zdravstvenu zaštitu, formiran je 1984. godine. Medicinski centar Zadar razdvojen je 1993. godine na Opću bolnicu i Dom zdravlja. Stručna knjižnica Opće bolnice Zadar, stručni časopis Medica Jadertina, Znanstvena jedinica i Hrvatski liječnički zbor – podružnica Zadar omogućili su uvjete za stručni i znanstveni rad zdravstvenih djelatnika.

Tijekom Domovinskog rata (1991. – 1995.) zdravstvenu skrb ranjenicima i bolesnicima pružali su djelatnici u Općoj bolnici, gradskim i terenskim ambulantomama i zdravstveni djelatnici angažirani u pokretnim medicinskim ekipama uključenim u borbene postrojbe Zbora narodne garde, Hrvatske vojske i Ministarstva unutarnjih poslova.

U razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas zadarsko zdravstvo je u stalnom usponu u stvaranju stručnih i znanstvenih kadrova i tehničkoj opremljenosti.

Ključne riječi: zadarsko zdravstvo, zdravstveni djelatnici, razvitak

Summary

In this work, which is based on records from professional magazines, monographs and books, we show the development of Zadar health care in the period from the end of the Second World War until the present day (from 1945 to 2008).

The reorganization of health care service from war conditions to minimal working conditions in peacetime started with the formation of an in-patient clinic in Bokanjac in 1944 and the opening of a hospital in 1945. The new organization of health care consisted of setting up in-patient clinics and surgeries, organization of pharmaceutical activities, and holding health care courses. The opening of a city-district polyclinic in 1948 united the out-patient health care activity, and the opening of a Health Center in 1952

* **Opća bolnica Zadar**, Odjel za liječenje zaraznih bolesti (prof. dr. sc. Boris Dželalija, dr. med.); **Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu** (Ivana Bošnjak, student pete godine); Stjepan Barbarić, dr. med., umirovljenik; prim. Ante Visković, dr. med., umirovljenik.

Adresa za dopisivanje / *Correspondence adress:* Prof. dr.sc. Boris Dželalija, dr.med., Opća bolnica Zadar, Odjel za liječenje zaraznih bolesti, Bože Peričića 5, 23000 Zadar, e-mail: boris.dzelalija@zd.t-com.hr

Primljeno / *Received* 2007-12-28; Ispravljeno / *Revised* 2008-03-01; Prihvaćeno / *Accepted* 2008-03-15

united the out-patient curative and preventive activities. Medicinski centar (Medical Center) in Zadar as an institutionalized form of integral health care was established in 1962. The Psychiatric Hospital in Zemunik, as Department of Psychiatry of Zadar Hospital was opened in 1949, while Ugljan Hospital of Psychiatry, as an asylum for mental patients, was opened in 1955. The drug supply activity has been carried out by Ljekarna Zadar since 1962.

The Health Care Institute, as an establishment for the complete and entire prevention and social and medical health care, was established in 1983.. Medicinski centar Zadar was divided in 1998 into General Hospital and Health Center. Zadar General Hospital Scientific Library, the professional magazine *Medica Jadertina*, Scientific Unit and Croatian Medical Association Branch Office Zadar have rendered possible the conditions for professional and scientific work of health care workers.

During the Croatian War of Independence (1991-1995) health care was given to the injured and sick by workers in General Hospital, city and field surgeries and health care workers engaged in moveable medical teams as part of the fighting units of the Croatian National Guard, Croatian Army and Ministry of Internal Affairs.

In the period from the end of the Second World War until today, Zadar health care is continually on the rise in creating expert and scientific personnel and technical equipment.

Key words: Zadar health care, health care workers, development

Med Jad 2008;38(3-4):67-76

Uvod

Na temelju Rapalskog ugovora Talijani su upravljali zadarskom bolnicom od 1921. sve do pada Italije 1943. godine kada Zadar preuzimaju Nijemci. Te iste godine tijekom zračnog bombardiranja grada bolnica je bila jako oštećena i onesposobljena za rad, a 9. 1. 1944. godine sasvim zatvorena.¹⁻⁴ U tim ratnim okolnostima stanovništvo se djelomice iselilo, a djelomice se razbježalo po rubnim područjima i susjednim selima u zadarskoj okolici, na kopnu i otocima. Zadar su napustili i zdravstveni djelatnici, a s radom su, osim bolnice, prestale i druge zdravstvene ustanove. Ljekarne su bile dijelom porušene, a dijelom opljačkane. Zdravstvenu skrb pružale su samo dvije ambulante, jedna u predgrađu Stanovi i jedna na gradskom groblju u improviziranoj baraci, te stacionar s 20 kreveta, u crkvenoj kući u susjednom Bokanjcu.¹⁻⁴

Nakon Drugog svjetskog rata 1945. godine u opustošenom i razorenom gradu nije bilo niti jedne zdravstvene radne organizacije potpuno osposobljene za pružanje zdravstvenih usluga. Zadatak malobrojnih zdravstvenih radnika, među kojima je bilo samo sedam liječnika (F. Nikolić, R. Battara, M. Gazzari, I. Minak, G. Marasović, A. Zoveghian i G. Rolli), bio je provesti reorganizaciju i prijelaz zdravstvene službe iz ratnih na civilne uvjete rada.¹⁻⁴

Cilj ovoga rada je prikazati tijek razvitka zadarskog zdravstva u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas i ocijeniti razinu stvarnog stanja i dostignuća u stručnoj i tehničkoj opremljenosti u zdravstvenim ustanovama u pružanju zdravstvene zaštite stanovništvu Županije zadarske.

Materijali i metode

Prikaz dinamike razvitka zadarskog zdravstva u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945. – 2008.) temelji se na provedenoj analizi i odabiru sadržaja zapisa o zadarskom zdravstvu zabilježenim u stručnim radovima, časopisima, monografijama i knjigama i u zapisima Službe za pravne, kadrovske i opće poslove zdravstvenih ustanova u razdoblju od 1945. do 2008. godine.

Počeci i dinamika organizacije zdravstvene zaštite nakon završetka Drugog svjetskog rata

Reorganizacija zdravstvene službe iz ratnih na minimalne mirnodopske uvjete rada počela je stvaranjem Stacionara u Bokanjcu 16. 1. 1944. i osposobljavanjem i ponovnim otvaranjem bolnice 1. 1. 1945. godine.¹⁻⁴ Nova organizacija na pružanju zdravstvene zaštite utvrđena je na Okružnoj zdravstvenoj konferenciji 7. 3. 1945. u Zadru, a sastojala se u uspostavljanju zdravstvenih stanica i ambulanti, organizaciji ljekarničke djelatnosti, osposobljavanju velikog broja zdravstvenih radnika na brojnim tečajevima.^{3,4} Formiranjem jedinstvene zdravstvene organizacije Gradsko-kotarske poliklinike 1. 6. 1948. na Kolovarama ujedinjena je izvanbolnička zdravstvena djelatnost, a ujedinjenje kurativne i preventivne izvanbolničke djelatnosti ostvareno je formiranjem Doma zdravlja 1. 9. 1952. godine.^{3,4} Spajanjem Opće bolnice Zadar, Doma narodnog zdravlja Zadar i Zdravstvenih stanica Preko, Silba, Božava i Nin osnovan je 4. 12. 1962. Medicinski centar Zadar kao institucionalizirani oblik integralne zdravstvene zaštite. U daljnjem tijeku Medicinskom

centru pripojene su i druge zdravstvene stanice. Odlukom o načelima za podjelu sredstava, izvora sredstava, prava i obveza Medicinskog centra Zadar od 28. 12. 1993. godine (Upravno vijeće) Medicinski centar je razdvojen na Opću bolnicu i Dom zdravlja.^{3,4} Proteklih petnaestak godina (1993. – 2008.) stanovnici Županije zadarske mogu ostvariti zdravstvenu skrb, osim u Općoj bolnici, i u Domu zdravlja Županije zadarske, Psihijatrijskoj bolnici Ugljan, Specijalnoj bolnici za ortopediju u Biogradu n/m, Zavodu za javno zdravstvo u Zadru, te u brojnim privatnim ambulantomama i poliklinikama.

I. Opća bolnica Zadar

I.1. Bolnički odjeli

Godine 1945. obnovljena i ponovno otvorena bolnica umjesto imena Pokrajinska bolnica dobila je novo ime – Opća bolnica Zadar (Slika 1). U početku je bila smještena u prizemlju kirurškog paviljona u dvije velike dvorane s 40 kreveta, a postupno su opremljeni i otvoreni i drugi bolnički paviljoni. U lipnju 1945. godine bolnica je brojila 200 postelja raspoređenih u pet bolničkih odjela (Kirurgija,

Interni, Zarazni, Tuberkulozni i Porođajni odjel). U to vrijeme u bolnici su radila istovremeno četiri, a spominjala su se imena šest liječnika (Ivan Minak, liječnik opće medicine, Mario Gazzari, ftizeolog, Ante Miličević, liječnik opće medicine, Josip Ručando, liječnik opće medicine, Radoslav Akerman, ginekolog, Boris Šljajmer, kirurg). Glavninu zdravstvenog osoblja činili su priučeni bolničari, a kasnije časne sestre bolničarke. Otvarani su novi odjeli, dolazili su novi liječnici specijalisti, a na pripravnički staž primljeni su i prvi liječnici stažisti (Slavko Perović, Ivo Tičinović, Ivan Maljevac).^{3,4}

Interni odjel u novootvorenoj bolnici formiran je 1. 3. 1945. godine, a u njemu su radila dva liječnika opće prakse. U prizemlju ovog odjela otvoren je 15. 6. 1945. godine Odjel za liječenje tuberkuloze, koji je početkom 1948. godine preseljen u zasebni paviljon. Od 1963. godine objedinjeni su Odjel i Antituberkulozni dispanzer, od 1967. provodi se, osim tuberkuloze, dijagnostika i liječenje cjelokupne plućne patologije, a od 1999. godine kao Odsjek za pulmologiju ponovno je pulmološka djelatnost uključena u sastav Internog odjela.^{3,4,5} Od samog osnutka Internog odjela postupno i stalno su jačali kadrovska struktura i tehnička opremljenost.

Slika 1. Zgrada uprave Opće bolnice Zadar
Picture 1. Zadar General Hospital building

Danas je liječnicima na Odjelu za interne bolesti na raspolaganju najsuvremenija oprema za dijagnostiku i zahvate u liječenju internističkih bolesti (ultrazvuk, angiografija, perkutane koronarne intervencije, implantacija srčanog elektrostimulatora i defibrilatora, radiofrekventna ablacija, endoskopska retrogradna pankreatografija, argon plazma koagulacija, hemodijaliza i peritonejska dijaliza). Sveukupnu internističku djelatnost obavljaju 24 specijalista interne medicine (8 subspecijalista iz kardiologije, hematologije, pulmologije i gastroenterologije i 7 specijalizanata).

Među prvih pet paviljona u novootvorenoj Općoj bolnici Zadar nalazio se i paviljon u kojem su bili smješteni zarazni bolesnici. Naime, 1946. godine ponovno je otvoren Zarazni odjel i smješten u današnjoj zgradi.^{3,4,6} Danas na Odjelu za infektologiju, dijagnostiku i liječenje zaraznih bolesti liječničku djelatnost obavljaju 2 specijalista za zarazne bolesti i 1 specijalizant.

Kirurški odjel otvoren je 15. 6. 1945. godine kao jedan od prvih pet odjela u bolnici.^{3,4,7} Osim rutinskih kirurških zahvata na ovom odjelu izvode i vrlo složene zahvate, kao što su laparoskopska kolecistektomija, cefalična duodenopankreatektomija, totalna pankreatektomija, ezofagektomija, pulmektomija, rekonstruktivni zahvati nakon ablacije dojke, neurokirurški zahvati tumora mozga. Danas kiruršku djelatnost obavljaju 15 specijalista iz opće kirurgije (3 subspecijalista, 1 vaskularni kirurg, 1 torakalni kirurg i 2 neurokirurga) i 8 specijalizanata iz opće kirurgije.

Počeci formiranja urologije kao zasebne kirurške grane u Općoj bolnici Zadar označeni su 1970. godine osnivanjem Odsjeka za urologiju i 1977. godine Odjela za urologiju pri Službi za kirurgiju.^{3,4,7,8} Međutim, Odjel za urologiju ostao je u sastavu Odjela za kirurgiju sve do 1993. godine, kada se organizacijski i kadrovski osamostalio kao Služba za urologiju, ali zadržao smještaj bolesnika i medicinsku opremu u prizemlju jugozapadnog krila kirurškog odjela. Godine 1995. Odjel za urologiju premješten je u prizemlje potpuno obnovljene zgrade "materice", u kojoj se do obnove nalazio Očni odjel. Danas ovaj suvremeno opremljeni odjel broji 3 specijalista urologa i 2 specijalizanta, koji, osim rutinskih uroloških zahvata, obavljaju i veoma složene zahvate, kao što su laparaskopska radikalna nefrektomija, laparaskopska pijeloplastika i drugi manji laparaskopski zahvati u urologiji.

U ožujku 1945. godine s radom je počelo rodilište, u početku smješteno u dvjema sobicama operacijskog trakta Kirurškog odjela, a kasnije premješteno na prvi kat Upravnog paviljona bolnice. Stupanjem dr. Radoslava Akermana na dužnost specijaliste ginekologa, 6. 9. 1945. godine, počinje novo razdoblje u

razvitku ginekologije i porodiljstva.^{3,4,9} Danas na Odjelu za ginekologiju i opstetriciju ovu djelatnost obavlja 9 specijalista i 2 specijalizanta.

Zbrinjavanje oboljelih od neuroloških bolesti počelo je u sklopu Internog odjela 1950., a zbrinjavanje psihijatrijskih bolesnika od 1948. godine u Psihijatrijskoj bolnici u Zemunik, kao odjelu Opće bolnice Zadar. Samostalni Neuropsihijatrijski odjel formiran je 1952. godine. Stacionar ovog odjela razdvojen je 1969. na Odjel za neurologiju i Odjel za psihijatriju, a 1983. godine na dvije zasebne službe, Službu za neurologiju i kliničku neurofiziologiju i Službu za mentalnu higijenu i duševne bolesti.^{3,4,10,11} Danas obnovljeni Odjel za neurologiju broji pet specijalista i tri specijalizanta, a Odjel za psihijatriju 7 specijalista i 2 specijalizanta (Slika 2).

Godinama se anestezija u Općoj bolnici Zadar razvijala i obavljala unutar Kirurške službe, a od 1973. godine djeluje kao samostalna Služba za anesteziju i reanimaciju.^{3,4,12} Danas širok spektar zdravstvene djelatnosti u Odjelu za anesteziju, reanimaciju i intenzivno liječenje obavlja 16 specijalista anesteziologije, reanimatologije i intenzivnog liječenja i 7 specijalizanata

Djelatnost Transfuzije krvi razvila se u početku pedesetih godina dvadesetog stoljeća u okviru Kirurškog odjela kao Stanica transfuzije, a samostalnom službom postala je 1969. godine.^{3,13} Danas su na Odjelu za transfuziologiju uposleni 2 specijalista transfuziologa i 1 specijalizant.

Dječji odjel je otvoren 1948. godine i smješten u zgradi današnjeg Centralnog laboratorija. Godine 1956. obavljani su pregradnja i premještaj Dječjeg odjela u prostorijama na prvom katu današnje upravne zgrade. Od 1953. godine uspostavljena je intenzivna suradnja s rodilištem, koje je bilo u sastavu Službe za ginekologiju i porodiljstvo.^{3,4,14} Godine 1989. Odjel je premješten u novu zgradu, a danas kao Odjel pedijatrije u čijem je sastavu i Odsjek za novorođenčad (Neonatologija) broji 11 specijalista pedijataru i 2 specijalizanta.

Djelatnost fizikalne medicine i rehabilitacije počela je 1951. godine formiranjem Reuma-stanice u Domu narodnog zdravlja u zgradi Poliklinike, a godine 1959. otvorena je Stanica za fizikalnu terapiju i rehabilitaciju u prizemlju kirurškog odjela.^{3,4,15} Danas ovaj Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju broji 6 specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije i 1 specijalizanta koji ovu djelatnost obavljaju u ambulantomama smještenim u prostorima Opće bolnice Zadar i u radnoj jedinici fizikalnog liječenja smještenoj u Domu umirovljenika na Brodarici.

Služba za dermatologiju formirana je 1952. godine, a sastojala se od Bolničkog odjela i Dispanzera za

Slika 2. Nova zgrada u kojoj se nalaze: Služba za sterilizaciju (prizemlje), Odsjek za torakalnu kirurgiju i Odsjek za neurokirurgiju Odjela za kirurgiju (I. kat), Centar za dijalizu Odjela za interne bolesti (II. kat), Odjel za neurologiju (III. kat) i Odjel za psihijatriju (IV. kat)

Picture 2. The new building with the Sterilization Unit (ground floor), Thoracic Surgery Section and Neurosurgery Section of the Department of Surgery (1st floor), Dialysis Center of the Department of Internal Diseases (2nd floor), Department of Neurology (3rd floor) and the Department of Psychiatry (4th floor)

kožne i spolne bolesti.^{3,4,16} Danas kao Odjel za dermatologiju broji 2 specijalista i 2 specijalizanta dermatologije i venerologije.

Odjel za bolesti uha, grla i nosa otvoren je 1951. godine na katu Kirurškog odjela s dvije sobe za ležeće bolesnike i jednom sobom za ambulantne bolesnike. Godine 1978., ujedinjenjem otorinolaringologije i maksilofacijalne kirurgije, nastala je Služba za bolesti uha, grla i nosa i kirurgiju lica, vrata i čeljusti.^{3,4,17} Danas ovaj odjel broji 4 specijalista otorinolaringologa (1 subspecijalist audiolog i 1 subspecijalist iz plastične kirurgije glave i vrata), 2 specijalista maksilofacijalne kirurgije, i 1 specijalizant iz otorinolaringologije.

Privremeni Očni odjel otvoren je 1. 11. 1951. godine u prostorijama prvog kata kirurškog paviljona. Od 1954. godine Odjel je smješten u prizemlju zgrade "materice", gdje je danas smješten Odjel za urologiju, a godine 1996. premješten je u prizemlje zgrade Dječjeg odjela.^{3,4,18} Danas na Odjelu za oftalmologiju dijagnostiku i liječenje očnih bolesti liječničku djelatnost obavlja 5 specijalista oftalmologa i 2 specijalizanta.

Obvezne obdukcije umrlih u Općoj bolnici Zadar uvedene su 1957. godine, a kako nije bilo specijaliste patologa, obdukcije su izvodili liječnici sekundarci. Služba za patološku anatomiju otvorena je kao posebna radna jedinica 1. 3. 1966. godine.^{3,19} Danas su na Odjelu za patologiju i sudsku medicinu uposlena 3 specijalista patologa i 1 specijalizant.

Počeci djelatnosti citologije nalaze se unutar Službe za patologiju od 1962., a samostalna služba formirana je 1982. godine.^{3,4,20} Danas kao Odjel za citologiju broji 3 specijalista medicinske citologije.

Odjel za radiologiju otvoren je 19. 6. 1946. godine.^{3,4,21} Iako se ovaj odjel postupno opremao kadrovski i tehnički od samog osnutka, pravi kadrovski i tehnički uspon dogodio se u proteklih desetak godina. Danas Odjel za radiologiju broji 8 specijalista radiologa i 6 specijalizanata kojima je dostupna suvremena oprema, kao što su uređaji za ultrazvučnu dijagnostiku, mjerenje gustoće kostiju (denzitometar), angiografiju, magnetsku rezonanciju (MR), konvencionalnu i višeslojnu kompjutorsku tomografiju (CT, MSCT) (Slika 3).

Slika 3. Uređaj za magnetsku rezonanciju Siemens Avanto 1,5 T na Odjelu za radiologiju Opće bolnice Zadar
Picture 3. MRI Siemens Avanto 1.5 T in the Department of Radiology of Zadar General Hospital

Kao početak radioterapije u Zadru uzima se nadnevak 15. listopada 1968. godine kada se u Službi za radiologiju počeo koristiti uređaj za površinsko zračenje raka kože. Godine 1973. otvoren je Onkološki dispanzer u sastavu Službe za radiologiju, a Služba za radioterapiju i nuklearnu medicinu postala je samostalnom 1983. godine.^{3,4,22} Danas u zajedničkom Odjelu za radioterapiju, onkologiju i nuklearnu medicinu širok spektar dijagnostičkih i terapijskih postupaka obavljaju 2 specijalista nuklearne medicine, 1 specijalist radioterapije i 1 specijalizant radioterapije.

I.2. Odjel za ljekarničku djelatnost

Tijekom Drugog svjetskog rata Ljekarna je, kao i bolnica, radila neredovito. Neposredno nakon rata i opetovanog otvaranja bolnice bila je smještena u zapadnom krilu prizemlja Upravnog paviljona, a od 1967. godine smještena je u montažnoj zgradi u blizini zgrade Ginekologije.^{3,4,23,24} Danas su na Odjelu

za ljekarničku djelatnost uposlene 3 magistricе farmacije.

I.3. Odjel za laboratorijsku dijagnostiku

Od 1. 1. 1945. godine u Općoj bolnici Zadar mogle su se obavljati samo osnovne pretrage u malom priručnom laboratoriju Internog odjela, a sve ostalo obavljalo se u Kemijsko-bakteriološkom laboratoriju, smještenom dva kilometra od bolnice u dragi Dražanica na Brodarici. Sve do osnivanja Medicinskog centra godine 1962., laboratoriji Bolnice i vanjske službe bili su odvojeni.^{3,4,25} Danas u Općoj bolnici Zadar na Odjelu za laboratorijsku dijagnostiku pri odsjecima za medicinsku biokemiju, laboratorijsku hematologiju, imunokemiju i hitnu laboratorijsku dijagnostiku radi 9 diplomiranih inženjera medicinske biokemije (6 specijalista i 1 specijalizant) koji s ostalim laboratorijskim djelatnicima obavljaju sve laboratorijske pretrage za hospitalizirane i ambulantne bolesnike.

I.4. Znanstveno-istraživačka djelatnost

Stručna knjižnica Opće bolnice Zadar, osnovana 1946. godine, raspolaže brojnim stručnim knjigama i stručnim časopisima, kao i vlastitim časopisom Medica Jadertina, koji neprekidno izlazi od 1969. godine. Ova knjižnica, zajedno sa Znanstvenom jedinicom, osnovanom 1977. godine i Hrvatskim liječničkim zborom – podružnica Zadar, osnovanim 1947., omogućava uvjete za stručni i znanstveni rad zdravstvenih djelatnika.^{3,26-29} Danas je u Općoj bolnici u Zadru uposleno 8 liječnika s akademskim zvanjem doktora medicinskih znanosti, 26 liječnika s akademskim zvanjem magistra medicinskih znanosti, 1 diplomirani inženjer medicinske biokemije s akademskim zvanjem magistra medicinskih znanosti i 3 liječnika sa znanstveno-nastavnim zvanjem (2 profesora i 1 docent). Većina ovih zdravstvenih djelatnika uključena je u nastavni program novoosnovanog Studija sestrištva pri Sveučilištu u Zadru unutar Odjela za zdravstvene studije, koji je započeo s radom 10. prosinca 2007. godine.

II. Dom zdravlja Županije zadarske

II.1. Radne jedinice Zadar, Pag, Benkovac, Obrovac, Gračac, Biograd n/m

Dom narodnog zdravlja (DNZ) nastao je 1. rujna 1952. godine spajanjem Poliklinike i Sanitarno-epidemiološke stanice (SES). Na taj način ujedinjena je kurativna i preventivna izvanbolnička djelatnost. Zdravstvene punktove na terenu, jednom ili dva puta tjedno, posjećivali su liječnici iz Zadra, a 1953. otvorene su prve sektorske ambulante s liječnikom u Silbi, Velom Ižu i u Tvornici duhana, za potrebe radnika te tvornice. Otvorene su i nove ambulante u radnim organizacijama ("Boris Kidrič", "Mardešić"). 1. 5. 1954. otvoren je novi Dječji dispanzer (u Medulićevoj ulici), a Antituberkulozni dispanzer preseljen je u novoizgrađeni prostor (na mjestu gdje je bio i ranije u ratu porušeni dispanzer).

Iz godine u godinu zdravstvena djelatnost se širila, a broj stručnih zdravstvenih djelatnika povećavao. Otvoren je veći broj ambulanti opće medicine u gradu i u većim mjestima na području općine Zadar, a u funkciji je bio i sve veći broj ambulanti u radnim organizacijama.^{3,4} Od 1962. do 1994. godine Dom narodnog zdravlja djelovao je u sastavu Medicinskog centra Zadar, a od tada, sve do 2004. godine, djelovao je kao samostalna zdravstvena ustanova. Od 1. 1. 2004. godine Domu zdravlja Zadar pripojeni su kao radne jedinice DZ Pag, DZ Gračac, DZ Obrovac, DZ Benkovac i DZ Biograd n/m. Tako je stvoren

jedinstveni Dom zdravlja i nazvan Dom zdravlja Županije zadarske. U ovoj zdravstvenoj ustanovi sveukupnu zdravstvenu djelatnost obavljaju timovi opće/obiteljske medicine, zdravstvene zaštite žena, zdravstvene zaštite dojenčadi i predškolske djece i stomatološke zdravstvene zaštite u zakupu i u sastavu Doma zdravlja. Patronažna zdravstvena zaštita je u cijelosti u sastavu Doma zdravlja.

II.2. Služba za hitnu medicinsku pomoć

Hitna medicinska pomoć uspostavila je djelatnost 1956. godine na način da su svi liječnici zaposleni u Domu narodnog zdravlja, a nastanjeni u Zadru, odrađivali noćne smjene i smjene u dane blagdana. Godine 1959. ta djelatnost je organizirana kao Stanica hitne pomoći (pokraj ambulante Grad), godine 1969. preseljena je u prijamnu ambulantu Opće bolnice, a godinu dana poslije opetovano je vraćena u Stanicu hitne pomoći.^{3,4} Danas je Služba hitne medicinske pomoći smještena u zasebnoj zgradi u ulici Ivana Mažuranića na Voštarnici, u sastavu je Doma zdravlja Županije zadarske i raspolaže s osam timova za pružanje hitne medicinske pomoći u dežurstvu na području grada i sedam timova u pripravnosti u izvangradskim područnim postajama (punktovi).

II.3. Stomatološka djelatnost

Prvi poslijeratni zubar Marko Zaharija vodio je prvu zubnu ambulantu formiranu i opremljenu koncem 1944. godine (smještena na Narodnom trgu). Kasnije je ova ambulanta nazvana Gradska zubna ambulanta, a bile su otvorene još dvije nove ambulante. Godine 1948. sve tri ambulante, ujedinjene u Zubnu stanicu, uključene su u sastav novoosnovane Poliklinike, a od 1952. u sastav Doma narodnog zdravlja. U međuvremenu, godine 1959., ova stanica je premještena u Medulićevo ulicu, gdje se i danas nalazi njezin najveći dio, a 1960. postala je Služba za zaštitu usta i zubi i ostala samostalna do formiranja Medicinskog centra godine 1962.^{3,4,30}

Danas stomatološku zdravstvenu djelatnost obavljaju uglavnom timovi u zakupu, manje u sastavu Doma zdravlja Županije zadarske i veći broj privatnih stomatologa.

III. Psihijatrijska bolnica Ugljan

Ova je bolnica osnovana 1. 9. 1955. godine s namjerom da se u nju smjeste kronični duševni bolesnici iz cijele Hrvatske. U početnim godinama nije bilo liječnika ni drugog zdravstvenog osoblja, a tjedno jednom ili dva puta dolazio je u bolnicu

liječnik iz Velog Iža.^{3,4,31} Danas je, umjesto azilskog statusa, Psihijatrijska bolnica Ugljan organizirana kao suvremena psihijatrijska bolnica s 483 postelje za hospitalizirane bolesnike i 25 stolica za bolesnike u dnevnoj bolnici. Organizacijska struktura Bolnice obuhvaća Službu za prijam i intermedijarno liječenje, Službu za forenziku, motrenje i vještačenje, Službu za polikliničko-konzilijarnu djelatnost, Službu za liječenje ovisnosti i psihotraumu, Službu za psihogerijatriju, Službu za produljeno liječenje i suradne medicinske i dijagnostičke jedinice (Ijekarna, zubna ambulanta, medicinsko-biokemijski laboratorij, odjel za znanstveno-istraživački rad s odsjekom za psihologiju i stručnom knjižnicom). U bolnici je uposleno 11 specijalista psihijatarata i 5 specijalizanata, 1 doktor stomatologije, 1 magistar farmacije, 3 psihologa (1 specijalist kliničke psihologije i 2 profesora psihologije).

IV. Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na moru

U poslijeratnom razdoblju, od 25. rujna 1945. godine, bolnica je radila pod imenom Okružna bolnica. Zbog teškog ratnog nasljeđa, kao što su ozljede ekstremiteta s kroničnim gnojenjima i velikim brojem oboljelih od koštano-zglobne tuberkuloze, nametnula se potreba masovnog zbrinjavanja takvih bolesnika u specijaliziranu ustanovu, zbog čega je 1946. godine bolnici promijenjeno ime u Bolnica za tuberkulozu kostiju. Tijekom godina, promjenom i poboljšanjem životnih uvjeta, mijenjala se i patologija. U bolnici su se pretežito liječili bolesnici s kongenitalnim anomalijama, s degenerativnim i reumatskim bolestima i traumama lokomotornog sustava, zbog čega je godine 1961. bolnici promijenjeno ime u Ortopedska bolnica.⁴ U bolnici je bila u stalnom usponu stručna (obrazovanje medicinskih profila, godine 1964. izvedena prva halotanska anestezija i prva protetska zamjena zgloba), prostorna i tehnička opremljenost (formiranje transfuziološkog kabineta, Odjela intenzivne njege, adaptacija suvremenog Dječjeg odjela, izgradnja Odjela za fizikalnu terapiju i rehabilitaciju). Tijekom Domovinskog rata bolnica je radila kao ustanova civilnog i ratnog saniteta. Današnji naziv Specijalna bolnica za ortopediju potječe iz 1994. godine. Organizacijsku strukturu bolnice čine tri odjela (Ortopedski odjel, Odjel za produženo liječenje i Fizikalni odjel) u kojima je uposleno 8 specijalista ortopeda i 4 specijalizanta, 3 specijalista fizijatra i 3 specijalizanta, 3 anesteziologa i 2 specijalizanta, 1 specijalist internist (subspecijalist kardiolog) i 1

specijalizant interne medicine i 1 specijalizant iz neurologije.

V. Zavod za javno zdravstvo

Godine 1944. otvoren je Kemijsko-bakteriološki laboratorij koji je nakon dolaska medicinskog asanatora 1945. i početka protumalarijske akcije na zadarskom području postao Sanitarno-epidemiološka stanica (SES). Godine 1952. SES je zajedno s Poliklinikom spojen u Dom narodnog zdravlja s promjenom imena u Higijensko-epidemiološka služba (HES). Od 1962. djelovao je u sastavu Medicinskog centra Zadar, a nakon formiranja Zavoda za zaštitu zdravlja 1984. kao samostalna zdravstvena organizacija.^{3,4,32} Od 1994. godine ova zdravstvena ustanova naziva se Zavod za javno zdravstvo Županije zadarske. Zavod danas svoju djelatnost istraživanja, prevencije i dijagnostike zdravstvenog stanja i bolesti od javnozdravstvenog značaja obavlja u šest službi (epidemiologija, zdravstvena ekologija, humana mikrobiologija, školska medicina, prevencija ovisnosti, socijalna medicina) na području Županije zadarske (Zadar, Pag, Gračac, Benkovac, Biograd n/m, Obrovac). Navedene oblike zdravstvene djelatnosti obavljaju 24 liječnika (1 specijalist ekolog, 5 specijalista epidemiologa, od kojih je 1 magistar medicinske znanosti, 3 specijalista mikrobiologije, od kojih je 1 magistar medicinske znanosti, i 2 specijalizanta, 6 specijalista školske medicine i 2 specijalizanta, 1 specijalist psihijatrije i 2 specijalizanta, 2 specijalizanta javnog zdravstva), 3 psihologa, 7 diplomiranih inženjera biotehnologije (1 s akademskim zvanjem doktora znanosti, 1 magistar znanosti), 2 inženjera kemijske tehnologije (1 magistar znanosti) i 1 profesor biologije i kemije.

VI. Zdravstvo u Domovinskom ratu

Tijekom Domovinskog rata (1991.-1995.), unatoč topničkih napada i razaranja zdravstvenih ustanova (Slika 4), zdravstvenu skrb ranjenicima i bolesnicima pružali su djelatnici u Općoj bolnici Zadar i Ortopedskoj bolnici u Biogradu na moru, gradskim i terenskim ambulantomama na području Zadra, Paga, Benkovca, Biograda i Obrovca i zdravstveni djelatnici angažirani u pokretnim medicinskim ekipama uključenim u borbene jedinice Zbora narodne garde, Hrvatske vojske i Ministarstva unutarnjih poslova. Organizacija zdravstva bila je pod nadzorom Sanitetskog stožera sjeverne Dalmacije.³³⁻³⁵

Slika 4. Opća bolnica Zadar, Odjel za pedijatriju nakon topničkog napada JNA 1991. godine, vrećama je zaštićen hitni kirurški prijem koji se nalazio u prizemlju zgrade

Picture 4. Zadar General Hospital, Department of Pediatrics after the cannon attack from the Yugoslav Army in 1991, the Emergency Surgery Admittance on the ground floor of the building protected by bags

Zaključak

U razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (od 1945. do 2008. godine) zadarsko zdravstvo je u stalnom usponu u stvaranju stručnih i znanstvenih kadrova i u postizanju tehničke opremljenosti. Danas je liječnicima u Općoj bolnici u Zadru, Domu zdravlja Županije zadarske, Zavodu za javno zdravstvo, Psihijatrijskoj bolnici Ugljan i Specijalnoj ortopedskoj bolnici u Biogradu n/m, kao i u brojnim privatnim ordinacijama i poliklinikama, na raspolaganju najsuvremenija oprema za dijagnostiku i zahvate u liječenju širokog spektra bolesti, a bolesnicima su dostupni svi oblici zdravstvene zaštite.

Literatura

1. Barbarić S. Zadarsko zdravstvo od oslobođenja do danas – uspostavljanje zdravstvene zaštite. U: Dujella J., ur. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987. str. 31-35.
2. Barbarić S. Predgovor. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987. str. 7-10.
3. Jelić R, Barbarić S. Kratki pregled zdravstva u Zadru u povodu proslave 100. obljetnice Pokrajinske bolnice u Zadru. Med Jad 1987;17:5-15.
4. Jelić R. Zdravstvena služba poslije oslobođenja (1944-1972). U: Jelić R. Zdravstvo u Zadru i njegovu području. Zadar: Narodni list; 1978, str. 119-264.
5. Vabušek M, Jović A. Služba za unutrašnje bolesti. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 125-37.
6. Vukić L. Služba za liječenje i suzbijanje zaraznih bolesti. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 120-24.
7. Gregov Anđelo. Služba za kirurgiju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 65-71.
8. Mlinarić I. Povijest zadarske urologije. Povijest kirurških struka. Zagreb, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske; 2002, str. 489-91.

9. Franceshi A. Služba za ginekologiju i porodiljstvo. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 51-58.
10. Baturić P. Služba za neurologiju i kliničku neurofiziologiju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medical centar Zadar, 1987, str. 88-95.
11. Relja S. Služba za mentalnu higijenu i duševne bolesti. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 85-87.
12. Miljak I. Služba za anesteziju i reanimaciju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 39-43.
13. Visković V. Aktiv dobrovoljnih davalaca krvi. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 165-66.
14. Perović S. Služba za zaštitu zdravlja dojenčadi i predškolske djece. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 130-37.
15. Maštrović Ž. Služba za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 46-50.
16. Petričić B. Služba za suzbijanje i liječenje kožnih i spolnih bolesti. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 118-19.
17. Matulić Z. Služba za bolesti uha, grla i nosa i kirurgiju lica, vrata i čeljusti. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar 1987, str. 41-43.
18. Smrkinić B. Služba za zaštitu vida. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 148-51.
19. Dujella J. Služba za patološku anatomiju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 98-105.
20. Maržić Mazzi M. Služba za citologiju i citodijagnostiku. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 44-45.
21. Livaković V. Služba za radiologiju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 108-13.
22. Kulišić Ž. Služba za radioterapiju i nuklearnu medicinu. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 111-13.
23. Radišić Lj. Služba za ljekarničku djelatnost. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 72.
24. Končurat Z. Poslijeratno zadarsko ljekarništvo. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 183-85.
25. Kronja M. Služba za medicinsku biokemiju. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 73-80.
26. Škulić B. Stručna knjižnica. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 159-60.
27. Franičević J. Znanstvena knjižnica. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 161-64.
28. Jelić R. Liječnička društva u Zadru u 19. i 20. stoljeću. Medicinski anali 1987;13:155-59.
29. Vukelic T, Pinjatela J. Zbor liječnika Hrvatske – Osnovna organizacija Zadar. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 169-73.
30. Visković R. Služba za zaštitu usta i zubi. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 140-47.
31. Maljković Ivo. Psihijatrijska bolnica Ugljan. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medicinski centar Zadar, 1987, str. 195-99.
32. Zorić I. Zavod za zaštitu zdravlja Zadar. U: Dujella J., ur. Stota obljetnica Pokrajinske bolnice u Zadru 1887-1987. Zadar: Medical centar Zadar, 1987, str. 201-06.
33. Maštrović Ž, Dujella J, Zrilić I, Lolić Z. War against Croatia: Medical care in Zadar. Croat Med J 1992;33(War Suppl 2):158-68.
34. Barbarić S, Zrilić J. Health Service in Zadar: From the First Hospice to Modern Health Protection and Care. Croat Med J. 1993;34:257-64.
35. Barbarić S, Dujella J, Maštrović Ž, Mustać M. Mjesto i uloga Medicinskog centra Zadar u zbrinjavanju ranjenih i povrijeđenih u ratnim sukobima na zadarskom području od kolovoza 1990. do 30. studenoga 1991. Med Jad. 1991;21:1-4.